"грушка", а декуди "лубок" або "лопатка" — забава,

що її устроює у вечір, напередодні похоронів, молодіж,

в тій хаті, в якій лучиться смерть старшої особи.

Літній вечір спукався сивим соколом додолу, прохолоджував зрошених потом бадіків, приголомшував співи захриплих пастухів, зацитькував крикливі ліси, кроним до землі трави і повагом накривав крильми село, гей мале гніздечко.

Верхами качався звільна глухий шум, як сумна одностайна мужицька співанка, притулювався до журкоту потоків і стелився на Черемошевій срібній постелі. Червона луна горіла на окрайках неба і припалювала крильця зірницям, що пустували і забагали гратися з нею кидки.

Запашний легонький подув ночі повівав від хати до хати і крадьки гасив мужицькі каганці.

Але у Ілаша таки світилося світло. Тремтіло й утікало вікном із хати, та й падало березовим жовтим листячком на подвір'я. А мужицькі тіні його толочили.

Навперед хати сидів на ослоні згорблений майстер, проковтнув бардою і збирав деревище.

— Чотири лодві, та й доста!

Як поламаний патик, стояв коло майстра трембітар з довгою трембітою і трембітав сумними голосами, а від часу до часу приповідав:

— Ой, посходютси діти неньку виріжьити!

"А куди ти йдеш, ненько?" — будут голосити.

— Ой, добру-сте, небожєта, неньку мали, та коби-сте дозирали. Та й гіркий сьвіт тобі, Гнатку, буде, шо вигібают добрі люде. Багачі ті не приймут, не будут говорити: "Віді, ти голоден, Гнатку, на-ко тобі теплої кулешки. Віді, тобі ноги позапухали, на-ко тобі постільці чоловічі. Віді, тото сьвітце велике, на-ко масельця на голову".

"Віді, — казала покійничька, — я умру — будеш мені за тото файно трембітати, село скликати".

— Але багачі на поріг мні не пускают, псами затровлюют: "Шуруй, голаку, шуруй, громацкий торбею!"

"Ґаздівські собаки будилися, і скомліли, і вили, а вівці на сусідніх царинках блеїли".

А двері не запиралися.

На лавці під образами лежало тіло. Кінець голів розп'яття межи двома свічками розливало німий сум над Ілашкою.

Як біль біла спочивала на чорних муках.

Замкнені очі у долину потали, гейби перед гранею поховалися. Отік дві глибокі криниці, спекою спалені. По жовтій тварі смерть супокій розсівала.

В печі ватра горіла, жінки обід на похорон варили, свічки сукали.

Сивий Ілаш запікав мовчки залізо і помагав майстрові деревище хрестиками карбувати. Легіні і дівчата сходилися на "грушку". Уклякали коло тіла, відшептували молитви, а потому борзо смуток скидали і в хоромах гралися в "жмурка" та "лопатки". Трембітар ставав коло одвірка і накидувався їм із своєю хрипливою командиркою.

— Туго сплітайте скруцак, дівчєта, тугенько! А на стільчик нехай сідає Марійка Демєнова, ану, хутко! А ти, Васильку, причікни на коліна, лице Марічці у приділок клади та й угадуй, котра піде за мене, за Гнатка вонєчого.

Челядь сміялася придушеним сміхом.

— Не смійтеси, бо подавитеси, а ви господарські діти.

— Ей, уступиси, Гнатку, цеся "грушка" не для тебе, було давно женитиси.

— Ей-га! Голова мні заболіла за дівками, шо не піддаютси.

— Возьми собі фартушянку, ми тебе не хочемо: ти старий, та й босий, та й голий.

— Коли ж бо я навкірки з-межи вас котрус возму, аби хавтури їла, Гнатка шінувала. Будете видіти, що ця "грушка" покаже. Лиш не жєлуйте Василька, лиш по плечях луп, луп,

аби тємив сесу "грушку", бо Ілашка добра була, Гнатови хлібця давала. Мой, хло', гупайте, таже-сте дужі, таже-сте йкас парубія! Дужче, ше дужче, отак, отак, по-циганцки, ей-га! Гі-гі-гі! Василина піде за Федя, Гафія піде за Леся, Калина за Михаля, Одокія за Гната. Ото буде колачі хрупати, ото буде мені прошивки вишивати. Гі-гі-гі!

Доньки із служби надходили, руки і ноги нені цілували, як зазулі, голосили:

— Чіму до нас, ненько, не заговорите, чіму на нас не подивитеси, наші мозолі не позавиваєте? А в котру онь доріжку, ненько, вибираєтеси, відків вас визирати маємо?

— Ненько наша солоденька, чічко наша пишна, жєлоба люба!

— Котрі ж то віночьки на голову ви нам клали, котрими-то переміточками ви нас накривали? Йкими онь словами ви до нас приговорите, йкими слозами заплачете перед нами? А йке ваше личько тихоньке, йкі ваші ручькі сухонькі! Нашо-сте си, ненько, гріжили чорними днями, нашо-сте си годували синими синцями?

Жалібні голоси хвилювали гребенистими хвилями по хаті і пропадали без відповіді. Майстер скінчив свою роботу і харчував коло стола. Сам себе частував порцією.

Ілаш сидів із заложеними руками і дивився навперед себе понуро та безнадійно, як по грабежі. Куми нагадували йому всі похоронні треби, а він потакував їм похнюпленою головою.

А ґазди донькам говорили:

— Не плачте, небожєта, бо не підведете нені!

— Ви хоть сироти, то межи людьми закинетеси, але старий саняку шо зробит? — усміхався майстер. — Тепер поплачете, а потім лишете старого голого, як палец, так, єк мене мої лишили. Я таки так кажу, шо старі най би разом умирали, най би друге не лишєлоси на поруганіє. Але шо з того, коли пан біг своє знає. А ви у такім часі не протинайте дьидеві, що синцями годував неню, бо то-то не файно. За це вас ніхто не пофалит, ой ні, хоть-сте сироти, Хоть-сте бідні-студені. Ци ж не так, брачіку Іла'?

Жінки не притакували майстрові, лиш за сиротами мовчки уступалися, а Ілаш підніс скривлене лице і виливав свій жаль, як гать крізь прірву:

— Ви, любєтка, не пиліт мого серця, бо я вже спилений. Єк-сми свою ґаздиню поклав на лавицу, то моя мірка перевершена, більше ані писнути не сьмію. Але я вам скажу, аби-сте мні не судили. Ніби тото ми в гараздах тільки чєс крірвали, ніби то було коли гідне слово до себе заговорити? Таже-сте виділи, шо лиш травица показаласи, то й я вже не дома, люцку маржинку в полонині сокочу, а покійниця пушками запрідала, діти кутала! Я принесу восени той грейцір 'д хаті, а то єк слина, не гарен оплатитиси. Йди оброблюй жидовію цілу зиму, — ніч ті відведе, ніч приведе. А шо твоя ґаздиня їла, не питайси, єк твої діти ходют, не дивиси. Лиш дивиси, аби-с дес тої браги лиґнув, аби ті очі заступило.

— Та й аби дома зойкувати, неню й нас збиткувати, — додала найстарша донька, сльози обтираючи.

— Ану, заткайси, небого, дьидя правду кажут, — зганьбив її майстер.

Ґазди й ґаздині зацитькували її також, а Ілаш оюернувся ід покійничці і крізь плач боронився:

— Ану-ко, встань, ґаздине моя гідна, ану, підведиси! Скажи-ко хоть одно словечко, бо я не гарен сам обігнатиси. Хоть би-с людям розповіла, шо-сми марнотратця, п'єнюга остатний, я не заперечю. Най твою слово у платину ховаю, най си ще раз каю. Таже-с, зазулько, тільки роки перед людьми мовчєла, у рукави плакала, дітем дорогу стелила. А єк твій ґазда осьвіті не знавси, то була паторочь, твоє життє короталоси, але осуди не було. А я каївси, зарікавси, на коліна перед тобов припадав их, просив бих ті був, аби-с у мені кости помісила. Бо ци ти коли угорнуласи, єк люцкі ґаздині, ци ти коли ночі діспала? Ой ні!

— Бо-с ґаздиня була, бо-с талану пантрувала, у цій кудуманці вік свій коротала. А тепер мні покидаєш, абих твій слід цулував, абих донькам заважєв. Ей, коби-с учюла, єк мні судют словами, як перед людьми порют ножями.

— Не бійтеси, небожєта, мені недалекі гони, я вам хати не залежу. Завтра неню собі вирідите, а з неділі, чій, і я піду, чій, біг си змилує, возме гріх з хати. Скажіт, шо не так!

— Скажіт, доньки ци діти!

— Скажіт ви, люди!

— Скажи, ґаздине моя годна, най знают, скажи душко!

Ілаша схопив той старечий, рідкий плач, що раз у життю звалює мужика, як грім деревину, а довкола ляк, сум і вогонь розмітує.

Усі за покотом плакли. Челядь перервала "грушку", в хоромах і коло одвірків сльози рукавами обтирала. Чорні стіни здригалися, луску жалю з себе скидали. Плачі наперхали зів'ялими чічками на Ілашку, а смерть їх на сивім волоссі довкруг тварі укладала, терновий вінок сплітала. Гейби під важким бервеном, у землю потавала пишна, та годна, та ґречна ґаздиня робітна.

Надворі село спало, лиш трембітар з усієї сили повістував сумну вість, а, припочиваючи, повторяв, усміхнений, цікаву й веселу новину:

— Василина піде за Федя, Гафія за Леся, Калина за Михаля, а Одокія за Гната. Так випало на Ілащиній "грушці", так сповнитиси має.